

заходів належить: «складення протоколів про адміністративні правопорушення, застосування обмежувальних заходів, а у разі необхідності тимчасове вилучення дітей у батьків-кривдників» [4].

Тож забезпечення та захист прав дитини є важливим напрямом діяльності як держави, так Національної поліції. Проте необхідно враховувати, що в умовах воєнного стану законодавство у сфері забезпечення та захисту прав дитини дещо змінилось; науковці стверджують, що воно значно вдосконалилось, проте необхідно враховувати той факт, що в окремих регіонах нашої країни (непідконтрольних Україні територіях, прифронтових населених пунктах та безпосередньо в зоні бойових дій) втілювати в життя прописані законодавцем норми вкрай складно, а інколи неможливо. Впевнені в тому, що лише чітко координувана та законодавчо регламентована робота підрозділів Національної поліції у тісній співпраці з іншими уповноваженими суб'єктами в сфері забезпечення та захисту прав дитини принесе свої позитивні результати. Для того, щоб всі завдання виконувались та плани реалізовувались належно, потрібно лише одне – закінчення війни. І щоб усі діти були в безпеці.

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Коломоець Н. В. Основні завдання органів Національної поліції України щодо захисту прав дитини / Коломоець Н. В. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2019. – № 2. – С. 94-97.

3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей від 24 січня 1995 р. Верховна Рада України. URL: Про органи і служби у справ... | від 24.01.1995 № 20/95-ВР (rada.gov.ua).

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 р. № 1044 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.

Анатолій ШИЯН

*старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року територія України стала зоною особливого правового режиму – воєнного стану, викликаного повномасштабним військовим вторгненням російської федерації. Внаслідок цього перед

судовими органами постало завдання здійснювати правосуддя в нових реаліях. З цією метою у чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [1] Законом України від 27 липня 2022 року № 2462-ІХ [2] була внесена низка змін, які спрямовані на удосконалення механізму судового розгляду кримінальних проваджень за таких умов, забезпечення при цьому гарантій прав, свобод і законних інтересів обвинуваченого.

Згідно з Вікіпедією «гарантія – це порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь» [3], а «юридичні гарантії – законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави» [4]. Що стосується поняття кримінальних процесуальних гарантій, то ні КПК України, ні інші законодавчі акти його не визначають. Науковці ж, у свою чергу, вважають, що кримінальними процесуальними гарантіями виступають юридичні засоби, за допомогою яких забезпечуються інтереси відповідного учасника кримінального провадження.

Аналіз прийнятих законодавчих положень дає можливість визначити такі три основні групи кримінальних процесуальних гарантій інтересів обвинуваченого під час розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції в умовах воєнного стану. Вони містяться в приписах про: 1) загальні положення судового розгляду; 2) порядок обрання, зміни або продовження строку дії запобіжних заходів; 3) використання доказів під час судового розгляду кримінального провадження.

До першої групи кримінальних процесуальних гарантій слід віднести такі положення:

1) якщо відсутній доступ до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, то розподіл матеріалів кримінального провадження між судьями забезпечується такими особами: 1) головою суду; 2) за його відсутності – заступником голови суду; 3) за відсутності цих осіб – найстаршим за віком суддею. Критерієм розподілу виступає черговість та рівномірність навантаження на суддів;

2) розгляд процесуальних рішень, передбачених пунктами 2 і 3 частини 1 ст. 283 КПК, здійснюється в такому порядку: 1) основним судом є суд, юрисдикція якого охоплює місце вчинення кримінального правопорушення; 2) в разі відсутності у цього суду такої можливості здійснення правосуддя покладається на суд, юрисдикція якого охоплює місце знаходження органу досудового розслідування, який прийняв підсумкове процесуальне рішення, або інший визначений законодавством суд. Ці положення не поширюються на провадження, в яких зазначені процесуальні рішення, надіслані до суду до моменту введення воєнного стану та набрання чинності приписів Закону України від 27.07.2022 № 2462-ІХ;

3) якщо кримінальні провадження підсудні Вищому

антикорупційному суду, вказані процесуальні рішення спрямовуються за місцем знаходження цього суду в умовах воєнного стану;

4) розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, якщо обвинувачений вчинив злочин, за який може бути призначене довічне позбавлення волі. Це положення не поширюється на кримінальне провадження, яке розглядалося судом присяжних до моменту введення воєнного стану та набрання чинності приписів Закону України від 27.07.2022 № 2462-IX;

5) якщо суддя, спеціально уповноважений на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, позбавлений такої можливості, то розгляд цього провадження в умовах воєнного стану може здійснюватися будь-яким іншим суддею;

6) суд має право проголошувати тільки резолютивну частину вироку; повний текст цього судового рішення учасникам судового провадження обов'язково вручається в день його проголошення.

Групу законодавчих положень, якими визначається порядок обрання, зміни або продовження строку дії запобіжних заходів, складають:

1) якщо неможливо провести підготовче судове засідання, то обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим, але не більше як на два місяці. Подальше продовження цього строку вирішується у підготовчому судовому засіданні;

2) якщо строк дії ухвали суду про тримання під вартою закінчився і відсутня можливість його продовження, то цей запобіжний захід вважається продовженим, але не більше як на два місяці. Після закінчення цього строку суд зобов'язаний вирішити питання щодо подальшого тримання обвинуваченого під вартою;

3) обвинувачений, якому обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою і щодо якого здійснюється розгляд кримінального провадження в суді, може клопотати перед прокурором про скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом на під час мобілізації, на особливий період. Встановивши, що клопотання обвинуваченого є обґрунтованим, прокурор звертається до суду з власним клопотанням. За результатами розгляду цього клопотання суд може постановити ухвалу про скасування запобіжного заходу, копія якої невідкладно вручається прокурору та надсилається до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) за місцем реєстрації обвинуваченого. Якщо протягом 48 годин з моменту проголошення ухвали суду обвинувачений не з'явиться до ТЦК та СП або він відмовить обвинуваченому у проходженні військової служби, то ТЦК та СП не пізніше 24 годин повинен повідомити про це прокурора. Останній зобов'язаний не пізніше 24 годин звернутися до суду з клопотанням про обрання стосовно обвинуваченого запобіжного заходу, який був скасований.

Викладені законодавчі положення не поширюються на обвинувачених,

які вчинили злочини, передбачені частиною 1 ст. 616 КПК України;

4) обвинувачений, якому обрано запобіжний захід, не пов'язаний з триманням під вартою, може клопотати перед прокурором про скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період. Встановивши, що клопотання обвинуваченого є обґрунтованим, прокурор у визначеному вище порядку звертається до суду з власним клопотанням. За результатами розгляду цього клопотання суд може скасувати запобіжний захід, а якщо був обраний запобіжний захід у вигляді застави, то змінити її на особисте зобов'язання в разі бажання обвинуваченого використати заставні кошти (всі або їх частину) на оборону України;

5) у місцях ведення активних бойових дій обраний щодо обвинуваченого домашній арешт може бути змінений на особисте зобов'язання. Таке рішення суд може прийняти лише тоді, коли до нього звернеться обвинувачений з відповідним клопотанням.

До групи законодавчих положень, якими визначаються особливості використання доказів під час судового розгляду в умовах воєнного стану, слід віднести:

1) отримані під час досудового розслідування показання свідка, потерпілого можуть виступати доказами в суді лише у разі їх закріплення доступними засобами відеофіксації;

2) отримані під час досудового розслідування показання підозрюваного можуть виступати доказами в суді лише у разі участі захисника при допиті та їх закріплення доступними засобами відеофіксації.

З викладеного випливає, що характер законодавчих новацій, які стосуються особливостей судового розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції в умовах воєнного стану, свідчить про можливість їх класифікації на певні групи (що зроблено вище). Водночас вони мають чітке і конкретне спрямування – забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів обвинуваченого навіть у надзвичайно складних умовах збройної агресії росії проти України.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>

3. Гарантія: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%8F>

4. Юридичні гарантії: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97